

Milovan Glišić

POSLE DEVEDESET GODINA

Još onda kad su Zarožani zaturili vilama orahe na tavan; kad su pojili vrbu i sejali so; kad su išli četomice u planinu te sekli čačkalice da iščačkaju zube; kad su istezali gredu, skakali u jarinu, unosili pregrštima videlo u kuću, i tako dalje... bila je u nekog Živana Dušmana, kmeta u Ovčini, začudo lepa kći. Neki je već počeli i prositi; ali Živan ne da ni pomenuti. Pričaju da se i pobio s nekim proscima... Ko zna, lažu, može biti!

Kako bilo da bilo, tek Živan počeo od neko doba mnogo vrčati na svoju kćer. On, istina, više i na ostalu čeljad po kući, ali se ni na koga ne oseca onako kao na nju.

Jedno jutro, baš kad beše zajmila ovce da istera na popas, a Živan izlete iz kuće, pa se prodera:

- Čuješ ti, more, Radojka!
- Čujem, tajo! - odgovori ona polako, a nešto pretrnu.
- Ako te još jednom vidim s ovcama pod onom lužinom, slobodno ne idi mi kući!... Šta ćeš tamo? Zar nema paše i po drugim brdima?
- Ta... ono... ima... - zamuca Radojka.
- Ima, jakako! Ali nema onog dronje, onog Strahinja, što povazdan ćurlika u dvojnice!... Ako li ga domčam - odraću ga!

Radojka samo obori oči, pa zadrhta kao prut.

- Goni te ovce gore u gaj! - poviknu Živan, pa se vrati u kuću kao smušen.

Ona se uputi najlak s ovcama naviše, pošav u gaj što beše odmah iznad kuće. Počesto se obzirala i osluškivala.

U kući se diže čitava vreva. Živan praska i više, rekao bi, sve pobi. Dvoje dece pobeže napolje plačući.

Radojka okupi ovce malo brže, samo da odmakne, da ne čuje taj rusvaj. Bila je to skromna i mirna devojka, kao jagnje.

Živan je bio naopak čovek, zato su ga i prozvali - Dušman. Voleo je svaditi se s čovekom nego popiti čašu rakije. Često hoće i da se pobije. Otkako su ga okmetili - lepo čovek pobesne!...

Radojka već izbi s ovcama iza gaja gore na rudinu, pa ih pusti te se pasom spustiše do bukrika s onu stranu brda. Tu baš pored putanje seoske sede na travu, izvadi pletivo iz pletivačice i uze pletiti. Nije obišla ni dve-tri igle, a bahnu ozdo iz bukrika Strahinja, te pred nju.

- Uh, Strahinja, ala me uplaši! - reče Radojka i osvrte se plašljivo.
- A zar ti ovde izjavila ovce? - upita Strahinja smešeći se.
- Prođi me se, more; tajka da me u top metne!
- Znam, ne da ti da se sastaneš sa mnom.
- Čisto zebem da ne naiđe otkud... Ostade kod kuće. Čini mi se pobi onu čeljad... Ja pobegoh da ne slušam.
- Rčin čovek!... - reče Strahinja.
- Htede se jutros pobiti sa čiča-Sredojem...
- A zar je dolazio? - upita Strahinja brzo i kao trže se malo.
- Ko?
- Pa čiča Sredoje.
- Rano jutros; tajka se tek umio, a on dođe.
- Pa?

- Pa ne znam šta su razgovarali... Tek tajka beše nešto razvikao. Čiča Sredoje iziđe, pa čisto ljutito reče: "Šta drobiš tu? Ako sam ti pomenuo, nisam ti glavu razbio..." I ode, a ne reče ni zbogom!

- Odista veliš? - upita Strahinja kao ne verujući.

- Bogami, odista.

- Baš bih voleo da mi to nisi kazala... - reče i nešto se okari.

- A što? - upita Radojka kao začuđeno.

- Tako!... - odgovori Strahinja, pa se zamisli.

Taman Radojka zausti da ga nešto upita, dok ti se pomoli ozgo putanjom Živan, pa podviknu:

- A, tu li si, lolo!...

- Bež!, Strahinja! - vrisnu Radojka, pa pobeže k ovcama u stranu.

- Kući se vudi! - dreknu Živan na nju, pa polete k Strahinji cičeći kroza zube: - Stani de, lolo, stani!

Strahinja se beše u prvi mah čisto zabezeknuo i zastao kao ukopan. Ali kad vide da se Živan ne šali, nego još spodbu i poveliki kamen da ga gađa, a on ti zagrebe što igda može kroz bukvik... Sreća njegova te se Živan spotače preko neke klade i ljusu koliko je dug o ledinu... a ko zna što bi bilo.

Istina, Strahinja je bio vrlo kuražan i snažan momak. Mučno bi ustuknuo da je bio ma ko drugi; ali Živan je otac Radojkin, pa voli skloniti se...

Dok je Živan ustao iza one klade, nigde Strahinje, ni Radojke, ni ovaca! On se onda uputi putanjom preko bukrika, gundajući i psujući onako sam. Ode u nečiju njivu da oseca potru. Tesko sad potričarima!...

Radojka je već davno stigla s ovcama kući. Ni sama ne zna kud je prošla i kako je došla. Kod kuće je zatekla svu čeljad zaplašenu. Ona živa premrla od straha!... Ko zna šta je čeka dok se Živan vrati.

* * *

Tada je u Zarožju, podaleko od sela, na reci, bila, u nekoj grdnoj guduri, vodenica, seoska. Tu su Zarožani kad su god bili gladni, mleli žito te se hranili hlebom. Ali, za čudo božje - nije se mogao nijedan vodeničar održati u toj vodeniči! Omrkne zdrav i čitav, a osvane mrtav, sa crvenom masnicom oko vrata, kao da je gajtanom udavljen. To se čudo raščulo nadaleko i već se niko živi nije smeo najmiti da bude vodeničar. Ima nekoliko nedelja kako se Zaroćani muče i petljaju sa samom vodenicom, meljući pomalo danju.

I još nešto. Tada je bio u Zarožju kmet neki Purko, jedan od ono malo Zarožana koji nisu zaturali vilama orahe na tavan, ni pojili vrbu, ni istezali gredu, ni sejali so. Taj je Purko bio pametan čovek, iako je nosio najduži perčin u svem selu.

Onda se Zarožani nisu šišali, nego su i oni i svud po okolnim selima nosili perčine: neki niz leđa, a neki podvijene pod kapu iza vrata.

Pred kućom Purkovom beše lepa rudinica; na toj rudinici golem, granat orah. Pod tim orahom sastajali su se ljudi s kmetom, pa se razgovarali i dogovarali o svojim poslovima.

Onda još nije bilo mehane. Možda je i bilo, ali tek Zarožani nisu znali da ima mehane na svetu.

Licem na Ivanjdan behu se iskupili sve po izboru ljudi iz sela s kmetom pod orah. Neki posedali, neki pogleali nasatke, neki potrbuške, pa se pomalo razgovaraju. Kmet i još njih dva-tri puše na kratke čibučice.

Kmet legao potrbuške, pa se nogata najlak; u rudi mu nekakav patrljak, te šara njime ispred sebe po zemlji.

- More, ljudi - počće Purko, zaparavši malo onim patrljkom ispred sebe - šta ćemo s našom vodenicom? Vodeničara nema, niti ga možemo naći. Da bar ima dva vitla, pa bi nam bilo dosta mleti i danjom, a noćom - nek je nosi đavo! Ali ovako sve se mučimo bez brašna. Selo veliko, jedan vitao, naloga... Kud će dospeti da namelje svakome, kad samo danjom melje!

- Pa i onako, brate - prihvati neki čiča Mirko - ne može vodenica biti sama. Svaki čas vala što opraviti, jaz čistiti, kamen posecati... Mi ionako imamo poslova i suviše!

- Hvala bogu! - reče kmet i nogatnu se malo - sve nam je u selu dobro! Ovce se blizne, letina ponosi, goveda se obadaju, narod pošten. Samo ta prokleta vodenica!

- Ama kako bi bilo - reći će neki Raško Čebo, najgrlatiji čovek u svem Zarožju - da mi uzmemo pusat, pa prenoćimo koju noć...

- E... Ono jest... ama znaš... Aja! - zamrmljaše gotovo svi uglas.

Čisto ih podiđoše neki mravci. Oni što behu plegali nasatke, izvrnuše se potrbuške, a oni što behu potrbuške, izvrnuše se nasatke.

Svi se malo zamisliše.

- Ja velim, braćo - reče kmet Purko i zapara dobro onim patrljkom - da još jednom ogledamo. Da nađemo kako bilo vodeničara...

- Aja! - dočeka čiča Mirko. - Kakvog vodeničara, bog s tobom? Neće niko za živu glavu!

- Ja, vala, ne znam... - reče Čebo - tek meni se čini da bismo mogli i sami prenoćiti...

- Vala, ja mu ne prenoćih - dočeka neki Vidoje Đilas - pa makar znao tucati žito u stupi!

- Vala, sinko, ni ja - prihvati čiča Mirko - pa makar kokao kokice te jeo.

- Ama, da mi zovemo popa - reče neki Srdan - nek očita što...

- Ta čitao je, Srdane, i čitao - odgovori Purko i nogatnu se - pa nikakve vajde.

- Ja velim, ljudi - reče čiča Mirko - da mi gradimo nama drugu vodenicu. Hvala bogu, potoka dosta - imamo gde.

- A šta ćemo s ovom? - upita Đilas.

- Pa ugarak u nju! - reče čiča Mirko.

- Doduše, bolje i to nego da svet propada... - dodade Purko.

- Od kmeta i beseda! - podsmehnu se Čebo.

- Nemoj tu drobiti! - oseče se čiča Mirko i ustade.

- Ta mahni se, Mirko, bogati! - reče Srdan. - Ko seje so niču mu skakavci.

- A jesi istegao gredu, Srdane, a? - podsmehnu se Čebo.

- Okanite se, ljudi! - viče Purko, jer vide da će biti rusvaja.

- Ako si i istezao gredu - reći će čiča Mirko - nisi skakao u jarinu kao Đilas.

- Ako sam i skakao - odgovori zajedljivo Đilas - nisam zaturao vilama orahe na tavan kao ti, čiča!

- Ne laj, more! - planu čiča Mirko.

Svi pođipaše na noge.

Kmet ih stade miriti:

- Batalite, ljudi!... De, da se razgovorimo kao ljudi!...

Aja! Reč po reč, zajedaj jedan drugog, dok ti puče šamar Čebu iza vrata. Ošamari ga Đilas.

Začas se načini čitava gužva. Svaki dočepa šta mu pade šaka, pa udri... udri! Samo se čuje: "Ne, Čebo!... Stanide, čiko!... Drž' se, Srdane!... Ne daj, kmete!..."

Ele, biše se do mile volje, pa se razidoše kud koji. Neko gologlav, neko naramuje, neko se pipa oko rebara.

Kmet uđe u kuću da se umije, jer sav beše izgreban po licu.
Tako se svrši taj sastanak zaroški.

* * *

Rano na Petrovdan, još pre sunca, seo je Strahinja kod Zmajevca, najhladnijeg izvora u svoj Ovcini, što je baš pored puta seoskog niže kuće Živanove. Seo je tu da se malo odmori i da zapali jednu, pa će već dalje. Spremio se da putuje nekud. Za pojasom mu dva pištolja i veliki nož. Torbu i gunjac spustio pored sebe na zemlju.

Taman je raspalio lulu, kad eto ti ozgo Radojke sa sudovima. Pošla na vodu. Kad vide Strahinju, ona se čisto trže i obazre se uzvereno.

- Ene, ti si, Radojka!... - reče Strahinja, pa ustade i zaturi torbu i gunjac preko ramena.
 - A kud si ti tako poranio? - upita Radojka polako i snuždeno.
 - Ta ni sam ne znam - odgovori Strahinja i sleže ramenima.
 - Ostade li, bolan, živ onomadne?
 - Ja jedva... a ti? - upita Strahinja čisto bojažljivo.
 - Ne pitaj!... - reče Radojka i zaplaka se.
 - Znam već, onaj dušman... - zausti Strahinja, pa samo odmahnu rukom.
 - Nema mi već života... - nastavlja Radojka kroz plač.
 - Vala, ni meni!... - prihvati Strahinja... - Idem u svet, pa šta bog da!
 - Kuda, bolan? - upita Radojka i pogleda ga.
 - Kud bilo... Idem dole u Posavinu...
 - Blago tebi!... A šta ću ja, jadna!
 - Šta znaš, trpi! Valjda će i tom zlu biti jednom kraj.
 - Barem da si ti ovde... Ako ništa drugo, bilo bi mi lakše da te samo viđam kašto...
 - Aja, Radojka!... Ja te volim kao svoje oči... Ali šta ću? Onaj rčin ne da da se uzmemo. Kazao mi je sve čiča Sredoje. Više mi nije vajde ni pominjati... Premišljao sam od svake ruke. Druga nije, Radojka! Moram se ukloniti odavde... Barem dok se ti ne udaš... A posle kako bude.
 - Zar, bolan, odista hoćeš da odeš?
 - Bogami, Radojka, odista.
 - A tvoja kuća?
 - Kuću sam zatvorio mrtvim kocem. Bolje nek zaraste u zovu i koprivu kad ne mogu biti veseo u njoj! - reče Strahinja odsečeno.
 - Baš sam ti ja nesrećna! - učini Radojka, pa počutavši malo, dodade: - Kad si baš tako naumio da odeš, a ti nemoj, bolan, daleko! Eto, možeš i u Zarožju, ostati. Imaš i tamo svojih poznanika; imaš, hvala bogu, i rodbine... Tetka Mirjana, pada ti, čini mi se, baba po majci, rodnom je otuda...
 - Sve je tako, Radojka, ali baš ne mogu... Volim otići malo dale!
- Naposletku, Radojka ga poče preklinjati da ne ide, ili barem da ne ide daleko. Sve uzalud! Strahinja naumio, pa ga ne možeš nikako namoliti ni odvratiti.
- Ona se isplaka, što nikad dotle; izjada se Strahinji na Živana; reče da se možda neće ni udavati kad joj nije bilo suđeno da za njega pođe; oprostila se s njim, zahiti vode, pa ode plačući naviše kući...
- Strahinja uzdahnu, raspalio bolje lulu, odbi dva-tri gusta dima, pa opući putem naniže, a počesto se osvrtaše za Radojkom - dogodio nije već zamakla gore u voćnjak.

Što je dalje Strahinja odmicao, bivalo mu je sve teže. Na mahove ga tako stegne nešto u grlu, rekao bi, ugušiće ga. Oseća kako su mu oči pune suza, pa ga to čisto ljuti, te se mrgodi. Ispužio je lulu brže nego obično, pa se i nehotice maša za pojas, te vadi duvan i brže-bolje puni drugu...

Kad bi navrh Gola brda, stade malo i pogleda onamo u Ovčinu. Vidi se kuća Živanova, zgrade oko kuće, gaj, pa gore rudina. Učini mu se kao da neko čeljade iziđe iz kuće... Niko drugi već - Radojka. Čini mu se, vidi je kako još plače... Zatim pogleda malo dolje. Vidi se ona lužina, gde je Radojka često izgonila ovce na popas i gde su se sastajali i slatko razgovarali. Malo više na brdašcu vidi se njegova kućica; čini se odatle kolik dobra pečurka, nije veća. Naokolo malo njivice, nešto povrća, livadica. Sve lepo uređeno.

Strahinja je još u detinjstvu ostao siročće, bez oca i majke. Imao je, doduše, neke daljnje svojite i u Ovčini i u Zarožju, ali ga niko nije hteo k sebi uzeti niti se postarati o njemu. Samo tetka Mirjana raspitivala se kašto za njega i dala mu jednom nazuvice... Ele, Strahinja se još od malena počeo potucati po tuđim kućama. Služio je po Ovčini kod boljih gazda, dok je malo odrastao i ojačao. Posle je otišao po majstoriji. Pristao je uz majstore Osaćane i slazio s njima čak dole u Posavinu, te gradio kuće, vajate, i ostale zgrade bogatim Posavcima. Kad je tako spečalio neku paricu, vratio se u Ovčinu - na ono malo baštinice što mu je ostalo iza oca. Staru kulaču razvalio je, pa načinio sam onu kućicu i tu živeo kao vredan i skroman siromašak...

Sad će, eto, ostati sve pusto. Doći će seoska stoka te potrgati ono malo njivice i utrti ono nešto povrća. Ona lepa kućica obrašće u korov, a onu belu šindru pokriće mahovina.

Strahinja uzdahnu, opet ga ljuto steže u grlu; opet povuče dva-tri gusta dima, pa pohita naniže k zarošskom hataru. Presamari preko Golog brda. Pred njim pukoše duboke zaroške gudure, česti ševari i stene, a vrlo retko njive i još ređe kuće.

Put ide baš kroz sred Zarožja, pored vratnica kmetovih. Strahinja pomisli i nehotice da bi dobro bilo da se svrati malo kod Purka i još nekih poznanika, te da se alali s njima. Ko zna kad će se videti. Ti su ga ljudi veoma zapazili otkako se vratio iz majstorije. Doduše, Strahinju su sad voleli svi i po Ovčini, osem Živana i još nekih, a i po obližnjim selima. Samo su mu neki pomalo zamerali što je "propalio" duvan, a još momak.

Onda se tamo vrlo retko palio duvan; tek pogdekoji mogao se videti s čibukom u zubima, pa i to samo od starijih ljudi, a momčad - nikako.

Strahinja se osvrte još jednom. Od Ovčine se ništa više ne viđaše.

* * *

Okolo male ručanice behu se ispupili pod onim orahom, pred kućom Purkovom: čiča Mirko, Čebo, Srdan, Đilas i drugi odabrani ljudi iz sela. Neki posedali po travi, a neki stoje. Slabo se razgovaraju a počesto pogledaju jedan drugoga ispod očiju. Kao da ih je stid što su onako završili svoj pređašnji sastanak na Ivanjdan. Pa i kmet Purko nešto okleva. Otkad su ljudi došli, a on još ne izlazi iz kuće. U zlo doba eto ti i njega - iznese pun bardak rakije.

- Ama gde si, dobri čoveče? - upita ga čiča Mirko.

- Ta ono... znaš... čeljad... - počeo kmet Purko zamuckivati, kao čovek kad hoće da zabaruši što, pa tek pruži Mirku bardak: - De, bogati, nazdravi!

- E, braćo, srećan dan, srećan rad, srećno viđenje dabogda! - reče čiča Mirko, pa nateže bardak. Purko se, međutim, upita za zdravlje sa Čebom, Srdanom, Đilasom i ostalima.

Oni se čine - ni luk jeli ni luk mirisali. - Dede, Čebo! - reče čiča Mirko pruživši mu bardak. I Čebo nazdravi dve-tri reči, povuče dobro, pa dodade Srdanu, Srdan Đilasom, on prvom do sebe, i

tako ode bardak od ruke do ruke. Kad su se svi obredili i kad je poslednji spustio prazan bardak na zemlju, poče kmet Purko:

- Vala, ljudi, mi smo se često sastajali. Bogu hvala, često smo se i sporečkavali...

- A, bogami, i pobili - dodade Đilas polako.

- Tek nikad se nismo onako dušmanski razišli - nastavlja Purko, čineći se i ne čuo Đilasa - kao onomad na Ivanjdan.

- Batali, kmete, bogati! - dočeka ga čiča Mirko. - Bilo pa prošlo! Što to zapodireš?

- Ta ja kažem samo... - poče kmet.

- Okani se, more! - prihvati Đilas. - Živi se ljudi kašto i sporečkaju, pa i pobiju... Ljudi su, čudna mi čuda!

- Jest, jest!... Tako je!... Batali, kmete, batali! - zavikaše gotovo svi uglas.

Kmet malo počuta, pa poče:

- Pa šta velite, ljudi? Hoćemo li tražiti vodeničara ili graditi drugu vodenicu?

- Uh, opet ta prokleta vodenica? - progundā neko.

- Da gradimo drugu! - veli čiča Mirko.

- Jok, da tražimo vodeničara! - reče Srdan.

- Da čuvamo sami! - viče Ćebo.

- Aja!... Da razvalimo ovu! - uzvikuje Đilas.

- Nećemo! - viču jedni.

- Hoćemo! - deru se drugi.

- Polako, ljudi, narode, braćo! - stišava ih kmet.

- Šta polako? - ciči čiča Mirko, i sav se zapurio. - U ovu ugarak! Drugu gradi!

- Gradi je sam! - dovikuju mu jedni. - Kakav ugarak?

- Pravo veli čiča Mirko! - deru se drugi.

- Ama, ljudi, braćo!... - stišava ih kmet.

Diže se čitava graja. Ništa se ne zna šta ko govori. Kmet mlati rukama, trči od jednog do drugog, umiruje ih...

Utom se pomoli ozgo putem neki čovek. Zaturio torbu preko ramena, pa hita naniže.

- Ko li će ono biti? - učini kmet.

Svi se upitaše i pogledaše naviše.

- Čini mi se Strahinja - reče Ćebo.

- Koji Strahinja? - upita čiča Mirko.

- Pa onaj naš iz Ovčine! - veli Ćebo.

- Jest, bogami! - dodade Đilas.

- Šta li će u Zarožju? - upita neko.

- Pa, hvala bogu, ima kome doći!... - reče kmet.

Utom Strahinja stiže dole do vratnica Purkovih.

- Strahinja, brate! - zovnu ga kmet. - Akobogda tako? Svrati malo amo!

- Pa svrati malo, Strahinja, svrati! - povika i Ćebo.

- 'Odi, 'odi, brate!... - prihvatiše i ostali.

- Odmori se malo! - dodade kmet.

Strahinja već uđe na vratnice i nazva im:

- Pomozi bog!

- De, Strahinja, pijni malo! - reče Srdan i dodade mu bardak. - Može biti umoran si.

- Vala, i jesam!... - odgovori Strahinja, pa uze bardak i sede među njih.

- A odakle tako? - upita kmet.

- Od kuće... - reče Strahinja i nateže bardak, pa brže odujmi, osmehnu se malo i upita: - Zar vi ovako nudite putnika?

- Valjda prazan? - upita Ćebo.

- Jest, bogami!... - reče kmet uzevši bardak i mućnuvši ga, pa brže otrča u kuću.

- A jesi naumio daleko? - upita čiča Mirko.

- Bogami, daleko... - odgovori Strahinja ozbiljno.

- E?... A dokle?

- Može biti čak u Posavinu.

- U Posavinu... - zavikaše gotovo svi začuđeno.

- A što, more? - upita kmet, koji baš u taj mah donese rakiju u bardaku.

- Mora se, Purko!... - reče Strahinja i uzdahnu.

Svi ga pogledaše malo začuđeno.

Strahinja se napi jednom, izvadi lulu iz pojasa i zapali, pa tek onako upita:

- Vi ovde nešto većate, čini mi se?

- More, muku ti mučimo! - reći će Đilas.

- E?... A što? - upita Strahinja odbivši jedan dim.

- Ta ostali smo bez vodeničara - prihvati Purko. - Ne možeš ni jednog naći.

- Niko ne sme, brate, ne sme! - uplete se Ćebo.

- Neko čudo davi ljude - nastavi Purko. - Nijedan vodeničar ne može da se održi. Omrkne zdrav i čitav, a osvane - mrtav.

- Ama kazuju to i ovamo po Ovčini... - reče Strahinja, pa se nešto zamisli.

- Selo veliko - prihvati Srdan - vodenica jedna.

- Pa i u njoj neka anatema! - dodade čiča Mirko.

- Da gradimo drugu - veli kmet - bogami, nismo ni kadri.

- A ne možeš naći kuražna čoveka... - dodade Ćebo.

- Znate, ljudi, šta? - reče Strahinja odvažno.

- Šta? Šta? Šta? - povikaše gotovo svi radoznalo.

- Ako hoćete, ja ću vam biti vodeničar.

- Ti?1... Bog s tobom!... Mahni se!... - povikaše mnogi začuđeno.

- Jest, ja... Barem za jednu noć - odgovori Strahinja pouzdano.

- Okani se, brate - veli mu Purko. - Nemoj se šaliti.

- Pa eto ćeš i u Posavinu - reče čiča Mirko.

- Neću... predomislio sam se! - odgovori Strahinja i odbi dva dima uzastopce. - Baš sam rad da vam čuvam vodenicu makar samo jednu noć.

- More, Strahinja - prihvati opet Purko - mi tebe znamo, volimo te... pa nismo radi...

Aja, Strahinja se ukopistio, neće baš nikako da popusti!

Kad Zarožani videše da ga ne mogu odvratiti pristadoše... Neka ga kad je toliko navalio! On im reče da mu samo sprema dosta žita da vodenica svu noć melje, a za njega nek se ne brinu.

Zarožani se razidoše, sumnjivo mašući glavom i sležući ramenima.

Strahinja ostade kod Purka. Zaustavi ga Purko da ruča i da mu bude gost do mraka, ionako je praznik, Petrovdan. Doveče će ga već spremiti u vodenicu...

* * *

Odista je strašna ta gudura gde je vodenica zaroška. S jedne strane gusta šuma, i danju je mračno u njoj, a kamoli noću. S druge strane krševi i stene, sve nekake okapine, čini ti se sad će se survati dole. Rečica se vijuga ispod one strane gde je šuma, pa gdešto huči preko širokih ploča strmo u virove, gdešto zavija između krupnih kao plašće stena. Vodenica je baš pod jednom takom stenom, pripeta kao lastino gnezdo uz nju.

Beše se već davno smrklo. Pomrčina kao testo. Vreme tiho. Kašto čak dole niže vodenice na brodu hukne voda jako. Nigde se ne čuje ništa. Samo gdešto zvonac zazvoni kraj reke, ili soвица zavije u šumi, ili se iz sela ozgo čuje gdekoji pas da zalaje dva-triput, pa učuti.

Strahinja naložio u vodenici vatru. jednu vreću žita sasuo u koš, dve mu stoje spremne. Iziđe još jednom te razgleda da li je dobro oko žleba, ukarari kamen da sitno melje, odgrnu brašno u mučnjaku.

Zatim uvuče nekakvu grdnu kladetinu, dugačku svrh čoveka! Metnu je pored vatre, s jednog kraja poturi joj neki panjić, pa je pokri i namesti tako kao da neko leži.

Kad sve to namesti, onda se polako pope na tavančić, što beše načinjen od nekoliko dasaka baš iznad vrata. Izvadi obe puške, u koje beše sabio po parče čelika i po jedan salauski marjaš, zape ih i metnu preda se, pa se pruži potrbuške na onom tavančetu, i čeka šta će da bude...

Nastade gluvo doba. Ne čuje se više ni zvonac ni sovetica. Samo čekalo čekeće, voda huji na omaji pod vodenicom, i... ništa više.

Dok ti na jedan mah uđe u vodenicu povisok čovek crvena kao krv lica; uđe nečujno, rekao bi vrata se i ne otvoriše. Preturio preko ramena krpu platna, pa mu se spustila niz leđa čak do peta. Priđe polako mučnjaku, poturi ruku te uze malo brašna, zagleda ga na dlanu, pa baci opet u mučnjak.

Strahinja uze polako obe puške i spremi se; čisto već ne diše koliko se pritajio.

Onaj čovek prisede kraj vatre. Posede malo, a sve pogleda ispod oka u ovu kladu, pa se tek diže lako, priđe onoj kladi i na jedan mah pritište je gnjaviti. Ali brzo odskoči i stade, rekao bi, začudi se. Postaja tako, postaja, pa tek viknu da je sva vodenica odjeknula:

- Ej, Sava Savanoviću, devedeset godina vampiruješ, i ne osta bez večere kao večeras!

A on to izusti, a Strahinja poteže obe puške te gru! gru!... Samo nešto pisnu i kao malo zajecha. Dim se razide. Nigde ništa!...

Strahinja polako siđe ozgo, starnu vatru, pogleda na vrata, a ona širom otvorena. Uze ugarak u jednu i nož u drugu ruku, pa iziđe napolje; razgleda svud oko vodenice - nigde ništa! Vрати se opet unutra, pritvoriv vrata, povadi brašno iz mučnjaka u vreću, pa zasu drugu. Napuni puške i zapali lulu - hoće da čeka baš dok ne svane. Iako je bio kuražan, beše se, bome, prilično uzjazio!

Utom zapeva petao u selu. Strahinji čisto laknu. Dobro je, sad se već ničeg ne boji!

* * *

Tako je Strahinja dočekao svanuće zdrav i čitav.

Taman se on sprema da pođe iz vodenice gore u selo, dok eto ti Zarožana - onih istih što su bili na sastanku, i s njima kmet.

Otkako za se znadu nisu se valjda nikad toliko prenerazili, kao sad kad su zatekli Strahinju živa.

- Ih, pobogu, zar si živ? - viknuše svi uglas od čuda.

- A živ, ja! - odgovori Strahinja nešto nemarno.

- Pa šta bi, brate?... Kazuj, kazuj!... - saleteše ga svi, gušćći se već od naglosti da čuju to čudo kako je ostao živ.

Taman im poče Strahinja pričati sve po redu, dok eto ti ozgo krenulo se selo, pa i neke babe i žene. Sve se to načeti oko njega, puna vodenica, pa još i pred vratima.

Priča on njima, a oni se čude, mašu glavom, uzvikuju:

- Ih, brate, zaboga!

- E čuda, ljudi!

- O, bog s nama!

Ali kad im kaza šta je vampir uzviknuo - svi se zamisliše. Dugo su ćutali. Tu niko nije umeo pametovati.

- Bogami, jest - počee čiča Mirko. - Eto otkad i ja pamtim nije se mogao ni jedan vodeničar održati, a ionako je po selu mnogo mrlo ljudi.

- Ama zna li ko kakvog Savu Savanovića?- upitaće Purko.

- Aja,... Ne zna niko!... - povika gotovo sav onaj narod.

Zarožani se opet zamisliše.

Utom se progura neka baka, seda kao ovca i bez zuba, pa zakrešta onako bapski:

- Zna li, deco, ko će to najbolje znati?

- Ko, ko, ko?... - povikaše mnogi radoznalo.

- Niko drugi već baba Mirjana!

- Koja Mirjana? - upita Purko.

- Pa ona iz Ovčine - reče baba i okrete se Strahinji. - Tebi, sinko, pada i kao neki rod.

- Jest - odgovori Strahinja nemarno, pa dodade - Može biti ona će najbolje znati...

- Ja još nisam bila ni prohodala - nastavi baba - kad se Mirjana udala u Ovčinu. Ako ona ne zna, ne zna niko.

- Pa da zovnemo Mirjanu - reći će Purko. - Nek otpadne ko časom u Ovčinu.

- Ama ona je obnevidela - reče Strahinja.

- I ogluhnula! - dodade Čebo.

- I ne može na noge! - reče čiča Mirko.

- Pa da idemo mi njojzi! - reče kmet.

- Hajdemo, hajdemo Mirjani! - graknuše mnogi.

- Do ručka stići ćemo u Ovčinu! - viču Čebo i Srdan.

- Do mraka možemo se vratiti! - dovikuje Đilas.

- A ja velim da idemo sutra - veli čiča Mirko.

- Aja!... Bolje danas!... Sad!... Odmah!... - diže se graja.

- Stojte, ljudi! - viče kmet. - I ja velim bolje danas!... Nego hajdemo gore do moje kuće da popijemo koju... I ovaj je čovek umoran... (Tu kmet pruži rukom na Strahinju.) A valjao nam je!...

I tako se svi odabraniji Zarožani kretoše gore u selo kući kmetovoj. Ostali narod razide se svak na svoju stranu čudeći se kuraži Strahinjinoj.

Kmet i Strahinja izostaše malo i zaturiše razgovor.

- Vere ti, Strahinja, da mi pravo kažeš što ću te pitati!

- Vala, Purko, hoću, samo ako bude za kazivanje.

- Pravo mi kaži, šta je te tebe oteralo od kuće?... Mi smo, hvala bogu, odavno dobri znanci i prijatelji. Volim te kao sina... Svi te volimo ovde u selu... Baš bih voleo da mi kažeš ako te snašla kakva nevolja.

Strahinja počuta malo, pa reče:

- Vala, Purko, mogu ti kazati; ali mučno ćeš mi pomoći... Mogu ti kazati tek da mi malo odlakne. Ti valjda znaš našeg kmeta?

- Živana Dušmana?... Znam, jakako... I kumovi smo neki... Lane ste ga tamo okmetili.

- A znaš i njegovu Radojku?

- Znam... čestita devojka, samo joj otac malo dženabet.

- Ja sam, vidiš, Purko... - nastavi Strahinja gledeći preda se - tu devojku podavno zamilovao...

- A slušao sam ja to... I ovde se već zacukalo... Pa Živan, boj se, ne da?

- Ne da... Baš uoči Ivanjdane zamolio sam čiča-Sredoja da ode do Živana i da mu tek pomene.

- Pa šta bi, dobar čoveče?

- Ništa!... Živan se razgoropadio i, kao što je već rčin, umalo se nije pobio sa Sredojem.

- E, nuto ti ugursuza jednog! A, samo dok mu odem tamo - izreziliću ga da će sve otresati ušima!... - reče Purko gotovo jetko, pa upita: - A ti?

- Kad mi kaza Sredoje, meni se nešto smrče pred očima. Svu noć ti nisam sveo oka na oko. Premišljao sam od svake ruke. Najposle pregoh da idem u svet...

- More, Strahinja, i ti si lud!... Kakav svet! Čuda, bože, ako ti je ne da! Ima, hvala bogu, i ovde u nas dobrih devojaka...

- Aja, Purko!... - dočeka Strahinja odsečeno. - meni je od Ivanjadne omrznulo i ono selo, i ljudi, i moja kuća, i sve... Vala, mili mi se više ni živeti.

Vide Purko da je Strahinja od teška derta otišao iz Ovčine; da je navlaš navaljivao da čuva zarošku vodenicu ne bi li tu poginuo, i da će odista otići u svet, pa, možda, i propasti gdegod... Poče ga karati i odvrćati.

Jedva ga nagovori da ostane barem neki dan kod njega u Zarožju, dok ne nađu Savu Savanovića, a posle će već gledati da mu kako god isprose Radojku, kad je toliko zamilovao, pa makar je i oteli od Živana.

I u tom razgovoru stigoše gore do pred kuću.

Tamo već behu svi odabrani Zarožani što su malopre pošli ozdo od vodenice. Purko odmah iznose rakije, te se obrediše svi po jednom-dva. Zatim se dogovoriše da kmet Purko, čiča Mirko i Raško Čebo odu u Ovčinu, te upitaju babu Mirjanu zna li da je kadgod bio u Zarožju kakav Sava Savanović.

* * *

Podne beše uveliko prevalilo. Pred kućom Mirjanića u Ovčini sedi, u hladu na nekoj ponjavici, stara, prestara baka. Već sastavilo bradu i kolena, izgleda, kao neka avetinja. Treći zubi davno joj nikli.

To je baba Mirjana. Neki je po selu zovu "baba Mirjana", a neki "tetka Mirjana". Zbog nje se i zove ta kuća Mirjanića, a svi u kući - Mirjanići.

Ele, sedi baba u hladu na nekoj ponjavici, praznik je, pa su je izneli malo pred kuću. Radnim danom baba se obično ne odmiče od ognjišta.

Čeljad posluje po kući.

Utom se otvoriše vratnice i uđoše Zarožani.

Kmet Purko još s vratnica viknu:

- Domaćine!... Ima li koga doma?

- Ima, ima! - odazva se Srećko, kućni starešina, praunuk Mirjanin, i istrča iz kuće.

- Jesi rad gostima, Srećko? - upita čiča Mirko.

- Dobrim u svako doba! - odgovori Srećko idući im na susret.

Tu se lepo zdraviše, kao ljudi i prijatelji.

Pita ih Srećko kojim su dobrom potegli k njemu u Ovčinu. Zarožani mu sve ispričaše što se noćas dogodilo kod njih i rašta su došli. Srećko se nasmeja, pa im reče:

- Eto babe Mirjane, pa je upitajte!

- Dede, Purko, počni ti! - veli čiča Mirko.

- Nemoj, vala, Mirko - odgovori Purko - nego dela ti!

- Pa hajde de, ja ću... kad nije druga! - reče čiča Mirko, i svi priđoše bliže pred babu.

Mirko se nakašlja, pa viknu:

- Mirjana!

Baba ćuti.

- Ne čuje ona! - reče Srećko i osmehnu se. - Vikni bolje, čiča-Mirko!

- Ja, vala, ne mogu bolje - odgovori čiča Mirko. - Dede ti, Purko!

- O, Mirjana! - viknu Purko što god može.

Baba ništa!

- Bolje, bolje, Purko! - reče Srećko.

- Vala, ne mogu ni ja bolje! - odgovori Purko. - Dede vikni ti, Čebo!... Hvala bogu, najgrlatiji si u Zarožju.

- Mirjana! - dreknu Čebo što igda može, te se i psi poplašiše i zalajaše negde iza kuće.

- Oj, sinko! - odazva se baba Mirjana polako i diže malo glavu.

- Znaš li ti nekog Savu Savanovića? - dreknu opet Čebo.

- Šta veliš, sinko? - upita baba polako.

- Znaš li ti nekog Savu Savanovića? - podviknu Čebo.

- A odakle ste vi, deco? - upita baba.

- Iz Zarožja! - podviknu Čebo.

- A? - učini baba, ne čuvši dobro.

- Ih, ala je gluva! - reče Čebo družini, pa se iskašlja i zinu što igda može: - Iz Zarožja! - Psi opet zalajaše i zavijaše iza kuće.

- E ako, ako! - reče baba polako, pa se kao malo promisli šta su je pitali i odgovori: - A koga to, sinko?

- Savu Savanovića! - dreknu Čebo i sav pocrvene od teška napora.

- Znam, deco! - odgovori baba. - Jedva ga pamtim. Bio je to opak čovek!

- A gde je ukopan? - podviknu Čebo opet.

- U Krivoj jaruzi, pod račvastim brestom... - odgovori baba, pa opet spusti glavu.

Veoma se zamisliše Zarožani.

U Zarožju ima, hvala bogu, dosta jaruga i krivih i pravih, a ima i dosta i račvastih brestova; ali niko se ne seća gde je baš ta Kriva jaruga i račvasti brest. Najposle i da nađu jarugu, ali - brest? Može biti da mu se već ni korena ne zna... Kad je sebe to bilo, nije šala!...

Pitaše još baba Mirjanu bi li znala kazati mestimice gde je. Aja! Baba ništa ne čuje. Čebo promukao, pa ne može ni da podvikne, a ostali ne mogu ni koliko on. Ni Srećko im ne umede ništa kazati. Ne seća se da je baba Mirjana ikad pričala što o tome.

Kad već ne mogoše ništa više dokučiti od babe, oni se digoše te odoše.

Pošto su izišli na vratnice, reći će kmet Purko:

- Nije vajde, ljudi, baš nam valja tražiti tu jarugu, a?

- Vala, jakako! - veli čiča Mirko.

- Da se smirimo jednom! - dodaje Čebo promuklo.

- Nego gde ćemo naći vrana, nepočišćena konja i vode adžijazme? - upita Mirko.
- Bogami, jest! - reče Purko. - To će nam trebati.
- Adžijazme imam ja - reče Čebo - ali vrana konja?
- Imam ja nekog vrančića - reče čiča Mirko - ali je počišćen... A tvoj vranac, Purko, i ti imaš jednog?
- I moj je počišćen - odgovori Purko. - U Zarožju, čini mi se, nema niko pastuva.
- Već ako ovde u Ovčini da upitamo... - reče čiča Mirko.
- Pravo veliš, bogami! - prihvati Purko. - Ima u mog kuma Živana. Baš mogu uzgred sad svratiti da zaištem... Daće mi valjda. Vi idite kući, pa zovnite ljude da se dogovorimo šta ćemo.
To Purko reče, pa okrete nekom putanjom onamo kući Živanovoj. Čiča Mirko i Čebo odoše u Zarožje...

* * *

Taman Živan ustade, jer se hlad beše pomaknuo, a sunce pripeklo, te ga vrućina probudila, kad eto ti mu Purka.
- Pomozi bog, kume! - poče Purko još izdaleka. - Ti se odmaraš, a?
- A jest, ja - odgovori Živan zevajući i bunovan. - Legoh malo, pa ova vraška žega... aaa! A odakle ti, kume?
- Pa ozgo iz sela - odgovori Purko i sede. - Idoh s ljudima do Mirjanića - nekim poslom...
- Znam, da pitate babu Mirjanu... - reče Živan, pa se nasmeja i zevnu.
Purko ga pogleda malo začuđeno, pa se osmehnu i reče:
- Kad si pre to doznao?
- Pa što sam, hvala bogu, kmet!
- Ti imaš, čini mi se, vranca pastuva? - upita Purko da se ne oteže razgovor.
- Imam, ja!... A što će ti?
- Pa treba nam... Znaš...
- Baš ste vi Zarožani ljudi!... - reče Živan, pa se opet nasmeja. - Tražite vampira!... A ko vam je ono noćio u vodenici?
- Pa Strahinja - reče Purko, pa da bi zaturio razgovor, upita: - A boga ti, kume, što vi oteraste onog čoveka?
- Koga, kume?
- Pa Strahinju!
- Vala, niko ga nije gonio - odgovori Živan i još jednom zevnu.
- Vala, ti si ga oterao!
- Nuto-de! - učini Živan i popridiže se malo. - A počem?
- Što ne daš momku devojku?
- Zar njemu?!... - viknu Živan i skoči. - Zar onom dronji što je zabaglao čibučić čim je ispaio iz pelena? More, kume, ti nemaš pameti!
- Kume! - viknu i Purko i skoči. - U pamet se ti, more, ja sam kmet!
- I ja sam kmet! - obrednu se Živan na nj. - Ako si mi došao za to, slobodno idi! Eno ti vratnice!
- Nemoj tako, kume, nemoj! - poče Purko blaže. - Nije ono momak naodmet. Kad se deca vole i miluju, neka ih, nek se uzmu.

- Jesi čuo ti, kume! - reče Živan i unese se pred Purka. - E ne dam mu je, pa makar mi sede plela!...

- More, kume, nemoj da se kaješ! - reče Purko, počuta malo, pa upita: - I baš ne daš?

- Više mi slobodno ne pominji! - odgovori Živan odsečeno. - Već ako hoćeš da se svadimo.

- Kako ti drago! - reče Purko i sleže ramenima. - Samo da se ne pokaješ. Svakad je bolje milom nego silom.

- Dete! - viknu Živan i ne slušajući šta Purko govori.

- Čujem, čiko! - odazva se neki momčić iz kuće.

- Idide dole s kumom na livadu. Uhvati vranca, pa mu podaj nek vodi.

Momčić istrča iz kuće, pa ode napred u livadu.

- E da idem i ja, kume! - reče Purko. - Valja mi pohitati kući da me ljudi ne čekaju.

- Čuvaj mi, kume, konja!... - naručuje Živan, pa pođe u kuću. - Drugom ga ne bih dao za živu glavu.

- Baš ti hvala, kume! U zdravlju!... Pamti što ti rekoh! - reče Purko i ode naniže za onim momčićem.

Živan se samo okrete, pogleda ga i nešto promrmlja...

Purko uze vranca Živanovog i ode polako u Zarožje.

* * *

Zorom sutradan iskupiše se gotovo svi Zarožani pod onaj orah pred Purkovom kućom. Spremljeno je sve kao što su sinoć ugovorili. Čiča Mirko je išao do popa, te ga zamolio da i on s njima pođe, valjaće očitati što. Purko izveo Živanovog vranca bez belege, još nepočišćena. Đilas odsekao kolac od crnog gloga i zaoštrio ga ne može bolje biti. Čebo poneo u nekom šišetu vode adžijazme. Neki poneli budake i motike.

Kad već odskočili sunce s koplja, krete se sav taj narod da traži Krivu jarugu i račvasti brest. Uđoše u jednu jarugu, istina, prilično je kriva, ali nigde bresta, i ne poznaje se da je tu moglo biti kakvo drvo. Nije to!

Pređoše u drugu. U njoj ima brestova, pogdekoji i račvast; ali opet jaruga nije kriva, nego pukla prava - kao pod konac odsečena. Nije ni to!

Pređoše u treću jarugu. Tu, opet, puno račvastih drva, ali nijedno nije brest, nego bukve ili drugo koje drvo. Jaruga je kriva da krivlja biti ne može: ali koja vajda kad nema bresta. Nije ni to!

Uđoše u četvrtu jarugu. I kriva je i puna sve račvastih brestova, ali malih, jedva da ima najdebljem dvadeset godina, a kud je sebe devedeset! Nije ni to!

Već počеше Zarožani da gube svaku nadu; ne mogu naći - sva im je muka uzalud! Hajde da vide još jednu jarugu. Istina, podaleko je, ali kad su već pošli - što mu drago.

Prepentraše se preko jedne vrleti, pa se spustiše u neku široku, golemu jarugu. Činjaše im se dosta kriva. Baš kad uđoše u nju, naiđoše na jednu bukvu - debela je, golema, rekao bi, ima joj sto godina. Više drveća gotovo i ne beše, samo po gdekoji žbun i trn; ali beše nekoliko krupnih panjeva, neki ogoreli, neki već natrulili - načinili se gotovo sama prnjad.

Tumaraše Zarožani po toj jaruzi, i tumaraše, pa i tu ništa. Behu već sustali - spali s nogu.

- Stan'te, ljudi! - viknu Purko - da malo dušom danemo! Ovo se izgibe!

- Vala, braćo, baš izgibosmo - reče čiča Mirko - pa još uludo!

- Ama, braćo, čuste li vi dobro babu Mirjanu? - upita kmet čisto sumnjajući. - Reče li ona baš "u Krivoj jaruzi pod račvastim brestom"?

- Čusmo, brate, kao i ti, eto baš tako! - odgovoriše ćebo i Mirko uglas.

- E ne možeš naći, nije vajde! - reče kmet gotovo u očajanju. - Miran, otrgao se! - povika odmah utom na vranca, koji se beše nešto usfrktao i počeo kopati nogom.

Konj malo stane, pa opet kopa da jednom da drugom nogom; njuši onu zemlju i frče. Purko ga trže za ular i umiruje, neće da se smiri!

- Ama šta mu je sad! - uzviknu kmet već ljutit, pa ožeže konja podobro štapom.

Konj se malo smiri, pa opet poče kopati, frkati i njušiti.

- More, kmete, gledaj de! - učini Strahinja.

- Šta?

- Ama, eto tu, čini mi se, neke trulovine, kao od drveta... tu gde konj kopa!

- Jest, bogami! - reče kmet i stade zavirivati onde.

Svi nagrnuše da vide.

- Kopnide koji budakom! - reče čiča Mirko.

Jedan priđe te zakopa nekoliko puta, i doista se ukaza nekakav panj. Konj sve više frče i kopa nogom.

- Tu je! Tu je! - povikaše svi nekako uzjazbeno.

- Dajde, dete, malo te prnjadi! - reče čiča Mirko.

Onaj što beše zakopao budakom, uze malo trulovine od onog panja i pruži čiči. Čiča razgleda, pa reče:

- Brestovo, bogami! Vala, ja bih smeo u život, ako to ne bude panj od onog račvastog bresta.

- Može biti - reče neko - vidiš gde konj jednako kopa nogom i frče.

- Pa i ova je jaruga - nastavi čiča - kako mi se čini, ponajstarija. Nijedna od onih ne beše ovako duboka i prostrana.

- E, ljudi, ovde da kopamo! - reče kmet.

- Da kopamo! - graknuše svi.

Oni s budacima i motikama okupiše kopati živo. Iskopaše grdnu panjinu na onom mestu, pa kopaj dalje. Sunce već prevalilo, a još ništa nema. Gotovo hoćahu da se okane; ali smisliše da kopaju još malo, pa ako ne bude, da idu kući. Nisu udarili još dva-tri puta budakom, dok se ukazaše nekake daske. Svi se zgrnuše da vide. To je! Što dublje, daske se sve bolje ukazuju. Naposletku se poznade da je grob. Očistiše polako zemlju svud oko onih dasaka i spremiše se da podignu kapak.

Ćebo prinese vodu adžijazmu. Pop natače petrahilj i otvori trebnik. Đilas zasuka rukave, primače onaj glogov kolac i spremi se.

- Dobro gledaj, more - veli mu čiča Mirko - da ne prsne na te ili na nas koga krv. A ti, Ćebo, odmah zalij adžijazmom. Čuvaj da ne izleti leptirak!...

Kmet viknu onima što su kopali:

- Dela sad poduhvatite polako kapak budacima i dignite ga!

Oni to učiniše... Imaju šta videti! Leži čitav čitavcat čovek, kao god da su ga juče tu spustili. Samo što je preturio nogu preko noge, ruke pružio pored sebe, naduven kao mešina, sav crven, čini ti se sama je krv, jedno oko sklopio, a drugo mu otvoreno. Na prstima mu se poznaju dve rane od puške, ali gotovo obe zarasle.

Đilas isteže onim kocem te vampira usred trbuha.

- Adžijazmom, Ćebo! - viknu Purko.

Ćebo u onoj hitnji ne pogodi da ga zalije baš u usta, nego ga poli po licu. U taj mah izlete vampiru iz usta pramičak nekake maglice - sušti leptir i odlete nekud.

- Ih, uteče leptirak! - povikaše mnogi.

- Šta učini, Ćebo, da od boga nađeš!

Pop očita nešto nad vampirom, pa ga onda odmah zakopaše. Na grob natrpaše kamenje, klada i svakojaka trnja, najviše glogova.

Jedva u sami sumrak vratiše se Zarožani svojim kućama, radosni što su našli vampira Savu i zavarčili ga tako. Istina, utekao im je leptirak, ali ne mari. To ne može matorim ljudima nauditi.

* * *

Onake časti, onakog veselja nije bilo odavno u Zarožju kao u petak, na Pavlovdan, kad su se Zarožani vratili iz Krive jaruge gladni i umorni sa svojim kmetom i popom, i sutradan u subotu.

Kmet ih je pozvao sve k sebi na čast. Tu ti se pilo, jelo, pevalo. Tu se pilo za pokoj duše svima vodeničarima što su god dotle osvanuli mrtvi u zaroškoj vodenici. Tu ti se napijalo u zdravlje popu, kmetu, Strahinji i svemu Zarožju. Tu su se metale puške uza svaku zdravicu.

Večera beše davno prošla. Neko je doba noći. Gosti se vesele pred kućom. Mesečina kao dan, leto, milina ljudma sedeti. Neki htedoše da idu. Purko ih ustavlja:

- Sedite, ljudi!... Sedi, Mirko, Ćebo! Dela još po jednu! Sutra je nedelja. Ne čeka nas nikakav rad. Dede, popo, nazdravi!

- Može, može, ja!... - zamuca pop, pa uze čašu, diže se i kao da htjede nešto reći, pa samo popi i sede.

Zaroški pop nije bio ni onako rečit, a kad se nađe na kakvom veselju s ljudima, baš mu se nešto uzme jezik, te ne ume ništa više reći nego samo: "Može, može, ja!"

- Dede ti, čiča-Mirko! - nudi Purko. - Odmeni našeg popu. Nazdravi što!

-E, u zdravlje našeg Strahinje! - poče čiča Mirko uzevši čašu. - Prvo njegove glave, njegove domačice...

- Uha, čiča-Mirko!... Ne budali!... Nema on još domačice!... - graknuše svi gosti u smehu.

- A jest, bogami! - reče Mirko. - Vidiš, ja se nesto preturih!... Pa imaće, ako nema! - čisto se oseti čiča, jer mu ne bi pravo što se tako preturio.

- Dabome!... Jest!... Imaće, ako nema! - zavikaše gotovo svi.

- Samo se čudim onom ludom Živanu - reče Purko kao uz reč - što mu ne da devojkju!

- Zar onaj iz Ovčina? - upita čiča Mirko.

- A on, dabome... Kad se vole i miluju - nastavi Purko - što da se ne uzmu?

- Mahni se, Purko! - veli mu Strahinja i otresa rukom.

- Šta mahni se! - nastavlja Purko, a dolazi sve više u vatru. - Evo ovde u Zarožju svak bi ti dao, ko kćer, ko sinovicu, je li, braćo?

- Jest, jest!... Strahinja je valjan momak!... Strahinja je naš! - graknuše gotovo svi.

- A onaj mu dženabet nije dao ni pomenuti!... Pa čovek od teška derta ostavio i kuću i sve, hoće u svet.

- A što si, more, lud! - đipi Ćebo okrenuvši se Strahinji. - Ako tebe samo devojkja hoće, nađi ljude, pa je odvedi!

- Okani se, Ćebo - veli mu Strahinja. - Nisam rad...

- Šta nisi rad? - skoči i Srdan. - Evo mi ćemo poći s tobom!

- Bogami, i hoćemo! - prihvati Ćebo. - Evo ja ću prvi. Hoće li još ko?

- I ja ću! - viknu Đilas.
- I ja!... I ja! - zavikaše dosta njih, pa čak i čiča Mirko.
- Vala, kad ćeš ti, čiča-Mirko, i ja ću! - reče Purko.
- More, ljudi! Purko! Čebo!... - viče Strahinja da ih stiša. - Stanite da se još promislimo! Da vidimo kad ćemo!...

- Sad odmah... Jest!... Odmah!... - viču svi u toj mešavini.
- Grehota je... - zausti Strahinja.
- Nema tu grehote! - dočeka Čebo i ne dade mu izgovoriti. - Eto tu je pop, da ga pitamo.
- Je li grehota, popo, oteti devojkju?... - upita Purko.
- Može, može, ja! - odgovori pop, a nešto mu se krpe trepavice.
- Kad je momak valjan, čestit?... - prihvati čiča Mirko okrenuvši se popu.
- Može, može, ja!
- Kad i devojkja njega miluje?... - nastavi Purko.
- Može, može, ja! - odgovara pop da ovom da onom.
- Pa kad može, hajdemo, braćo! - viknu Čebo. - Hajde, Strahinja!...

Strahinja salete da ih kako god ustavi. Molio ih je da se okane, da ne bune narod; govorio im da se voli i ukloniti kud bilo, nego da legne, bože sačuvaj! i krv zbog njega. Aja, sve uzalud! Ko će Zarožane odvratiti kad što naume!

I tako se odabraše: Čebo, Srdan, Đilas, čiča Mirko, kmet Purko i još dva-tri otresita momka. Poneše i pusat, nek se nađe - zlu ne trebalo. Nemade se ni Strahinja kud, nego i on pristade sa njima.

Kmet se okrete gostima što ostaše:

- Vi, braćo, sedite tu, jedite i pijte što je bog dao!
- Hoćemo, hoćemo, Purko!... Hvala ti! - povikaše oni.
- Kad zapevaju prvi petli - nastavlja Purko - eto i nas s vođevinom, ako bog da!
- I treba!... Daj, bože!... - odgovoriše gosti uglas.
- I budite, braćo, spremni ako dođe do nevolje da nam se nađete u nevolji!... U zdravlju, braćo!
- završi Purko
- Hoćemo, brate!... Ne beri brigu!... U zdravlju! - graknuše gosti za njim.
- Može, može, ja! - ču se međ njima i popov glas.
Ele, kmet odista ode s družinom.

* * *

Brzo su stigli u Ovčinu, pred vratnice Živanove. Tu zastadoše da se dogovore šta će i kako će. Odmah su se dogovorili. Strahinja i Čebo preskočiše preko plota, polako ukloniše neku grdnu kamenčinu kojom behu poduprte vratnice, pa ih otvoriše širom. Purko, čiča Mirko i ostali tu kod vratnica. Strahinja i Čebo prikradoše se gore do vajata, što beše za dobru pustemicu od kuće, i tu stadoše.

- Znaš li ti da je ona baš u vajatu? - upita Čebo šapćući.
- Tako mi je pre govorila - odgovori Strahinja.
- A Živan i kućani?
- Oni svakad spavaju u kući.
- De, zovni je!... Brzo!... - šanu Čebo, pa se skloni za vajat.

Strahinja se polako prikrađe do na vrata vajatska, zakloni se malo iza nekog praznog bureta što beše tu, pa zovnu tiho:

- Radojka! Radojka!

Ne odaziva se.

Strahinja oslušnu. Ništa se ne čuje. On počuta malo, pa opet zovnu:

- Radojka! Radojka!

- Ko je? - ču se iznutra sanan ženski glas.

- Ja!... Strahinja! Iziđide časom! - odgovori Strahinja brzo, pa prinese uvo uz vrata.

Unutra se ču šuškanje, pa tih hod, pa se polako otvoriše vrata i iziđe Radojka sasvim obučena i obuvena.

- Otkud ti u ovo doba? - upita šapćući Strahinju.

- Pa dođoh!... - poče Strahinja, pa tek dodade: - Nuto-de! Kad se ti pre obuče i obu!

- Ne pitaj, moj Strahinja! - odgovori Radojka još tiše. - Tata mi ne da živeti!... Ušla sam u ovaj pusti vajat. Ovako obučena, kao što me vidiš, pala sam na krevet, pa plakala, plakala - mišljah, oči ću isplakati. Tako me savlada san, te zaspah. Utom ti zovnu...

- A on te jednako kinji zbog mene, a?

- Vala, Strahinja, došlo mi je da skočim u vodu ili da zažmurim, pa da bežim i ja kud... Više se ne može durati.

- Pa hajde, Radojka, mi baš i dođosmo...

- Ta šta činite vazdan! - šanu Ćebo, što se utom beše prikrao do njih.

- Ko je to? - učini Radojka i stuknu malo natrag.

- Ne boj se! - veli joj Strahinja. - Naš poznanik iz Zarožja. Hajde, Radojka!

- Bolan, Strahinja... kako ću?... - poče se ona kao ustezati.

- Lepo! Hajde s nama! - šanu Ćebo brzo. - S ljudima dobrim, poštenim... Hajde, hajde!... Brzo!

Da nas ne opaze...

Radojka zausti opet da rekne nešto, ali Strahinja i Ćebo navališe: "Hajde, hajde!" te ona, gotovo i ne znajući kako, iziđe iz vajata i pohita s njima.

U hitnji i zabuni zakači Radojka, na pakost, ono bure, te se otište niza stranu, tutnjeći i udarajući da o drvo da o kamen.

- Ih, šta učini, bolan! - reče Ćebo. - Izbudi čeljad!... Beži, beži!

I svi troje pobegoše, što igda mogu, na vratnice...

Dok, ništa ti bog ne dade, izlete Živan pred kuću, pa podviknu:

- Lopovi! Pušku amo! Ne daj!

Za njim ispadoše još dvojica iz kuće. Grunu jedna puška.

Zarožani nagoše bežati bez duše, samo da izmaknu iz sela i da se dokopaju čistine. Projuriše već pored Zmajevca, i taman da se prime gore uza stranu pošav Golome brdu, dok ti učestaše puške po Ovčini i diže se vika od kuće do kuće: "Haj, ne daj! Oteše kmetu devojku!..." Zarožani samo grabe naviše. Vika i puške, rekao bi, sve za njima.

Kad izviše na Golo brdo, zastadoše. Svi jedva dišu koliko su se zaduvali. Radojka se pribila uz Strahinju, pa sva dršće, a ne ume ni reći da rekne. Puške i vika ozdo sve bliže.

- Hajdemo, ljudi! - reći će čiča Mirko. - Eto onoga s poterom, može osakatiti koga!

- Vala, ne bežah mu više - reče Purko zaduvan - pa makar krv legla!

- Vala, ni ja! - prihvati Ćebo.

- A stanite, lopovi! - ču se ozdo glas Živanov.

- Eno ih, Živane! Udri! - ču se drugi neko i grunu puška.

- Strahinja, sklonide to čeljade amo za bukvu! - reče čiča Mirko. - Oni se ludaci ne šale!

- Hvatajte i vi busiju! - reče Purko i ostalima.
 I svi strčāše za puškomet naniže, pa zapadoše - ko za bukvu, ko za kamen.
 Utom izbi Źivan s ljudima na brdo, pa podviknu:
 - Amode, lopovi, da vidite ko je Źivan!
 - Odmiči, more! - prodera se Ćebo iza bukve. - Sad će krv leći!
 - A ti li si, Ćebo! - podviknu Źivan, pa poteže iz puške na onaj glas.
 - Zar tako? - dreknu Ćebo, pa opali pištolj.
 - U vetar udrite, ljudi, - viče kmet Purko družini- da ne osakatimo koga!
 - Zar si i ti tu, kmete? - viknu Źivan, jer ču Purkov glas. - A stanide, more! - pa skresa na onaj glas.
 - Ne na kuma i svetog Jovana! - učini Purko, pa i nehotice opali pištolj.
 Osuše se puške i s jedne i s druge strane. Digoše viku i jedni i drugi. Samo se čuje:
 - Drž' se, Purko!
 - Ha, pas nijedan!
 - Ovamo, ljudi, izgibosmo!
 - Ne dajte, krv leže!
 - Stanide, Źivane!
 - Uh, pogani Ćebo!
 - Ujede me pas, ja!
 - Na peškir, zavij!
 - Nije ništa.
 - Ogrebao ga trn!
 - Kuršum, more!
 - Ta trn!... Kakav kuršum!
 Utom se diže graja dole u Zarožju: "Haj, ljudi!... Potecite!... Pogibe nam kmet!... Ne daj!"
 Puške učestaše ozdo iz sela; graja i vika sve bliže.
 - Bež'te, ljudi, izginućemo! - viknu neko od družine Źivanove.
 I dok bi čovek okom trenuo, na brdu gore ostade sam Źivan. Ostaviše ga njegovi. On zastade malo, pa doviknu:
 - A neka te, kume, neka! Naci cu ja tebe i sutra!
 To reče pa nestade i njega.
 Zarožani brže opučiše naniže u selo. Sretoše se sa svojim. I oni gosti od Purkove kuće i gotovo sav narod beše se krenuo da se nađe u nevolji svom kmetu i svojim ljudima.
 Kad ih tu videše zdrave i čitave, diže se vika, graja, veselje. Samo se čuje: "Alal vam vera!... Tako mu i treba!... Baš ste junaci!"
 I sva ta galama ode pravo Purkovoju kući. Sad tek poče veselje i pijanka, kao na pravoju svadbi.

* * *

Sunce davno granulo i već oskočilo s dva-tri koplja. Zarožani, kao ljudi, podremali malo, pa poustajali i nastavili opet razgovor, veselje i pijanku. Nedelja je, ne čeka ih nikakav posao.
 Kmet Purko, čiča Mirko i još neki odabraniji ljudi već se behu dogovorili da odu sa Strahinjom i Radojkom do popa - neka ih venča. Kumovaće Purko, jer već ionako pada Radojci kum; stari svat biće čiča Mirko, a dever Srdan, kao ponajmlađi, među njima.
 Taman se oni tako dogovoriše, dok zovnu neko ozgo s Golog brda:

- O, Purko!
- Ko to zove? - upita Purko i pogleda onamo.
- Živan, bogami! - reče Srdan.
- A eno i nekih ljudi s njim! - dodade Strahinja.
- O, Purko! - zovnu Živan još jače ozgo.
- Oj, more, oj! - odazva se Purko.
- Iziđide, malo 'vamo, iziđi!

Purko iziđe onamo do vratnica. Svi se učutaše da čuju šta će biti.

- Što zoveš, more, što? - viknu Purko Živanu.
 - More, vrati mi dete... biće belaja! - viknu Živan.
 - Okani se ćorava posla! - odgovori Purko. - 'Odi da učinimo veselje kao ljudi!
 - Aja! Nema od toga ništa dok sam ja živ!
 - A ti idi otkud si i došao!
 - More, vrati mi dete dok nisam doveo narod, pa će biti čuda!... Svima ću vam suditi.
 - Sudi ti u svom selu, ovde jok! Ovde mi sudimo!... Odosmo mi popu, neka ih venča!
 - Ne vredi to venčanje, more ič!
 - A što, more, što? Zar naš pop ne valja?
 - Vaš je pop lud!
 - More, hej! Ne grdi nam popa!
 - Lud vam je pop, lud! Ide te kopa vampire!
 - E, baš da vidimo je li lud!... - viknu Purko, pa se okrete svojim ljudima: - Hajdemo, braćo, našem popu. Neka ga nek zija koliko hoće, hajdemo mi odmah popu!...
 - Ama, može dići selo na nas, kakav je! - reče Srdan.
 - Kako selo, Srdane, bog s tobom! - reče Mirko. - Nema od toga ništa.
 - Pa neka digni! - prihvati Ćebo. - Bojimo se mi njih!
- Živan jos jednako više ozgo s brda, preti, psuje.
Zarožani baš ni u uvo! Digoše se lepo sa Strahinjom i Radojkom, te odista odoše popu na venčanje.

* * *

I opet je veselje kod kuće Purkove. Sleglo se sve Zarožje na svadbu. Tu ti se peva, igra, pije, meću puške. Podne već uveliko prevalilo. Kad opet neko zovnu ozgo s Golog brda:

- O, Purko!... O, Purko!
- Ko više, more, ej! - odazva se Purko i priđe malo napred.
- Ja, more, ja!
- Nuto-de! Ono je čiča Sredoje!
- Šta li će? - upita Ćebo, i svi se utišaše da čuju.
- Je li tu Purko? - viknu opet čiča Sredoje ozgo.
- Jest, more, jest! - odgovori Purko.
- Upitajde ga je li vera da neće biti kavge?
- Aha, boje se! - reče čiča Mirko.
- Imaju i koga! - dodade Ćebo.
- Ako neće, more... - više čiča Sredoje - da mu dođemo kao prijatelji!
- A je li tvrda vera, more, je li? - upita ga Purko.

- Jest, more, jest! - oteže čiča Sredoje.
- Pa kaži Živanu nek dođe! - viknu Purko. - Vrata su mu otvorena!
- Šta veliš? - upita čiča ozgo.
- Dođite, braćo, slobodno! - doviknu mu Purko što igda može.

Čiča Sredoje mahnu rukom onamo za brdo. Malo postoja, a pomoli se odovud Živan i s njim desetak ljudi. Svi se uputiše u Zarožje. Zarožani im iziđoše podaleko na susret.

- Dobro nam došli.
- Srecno vesele.
- Ta mi smo svoji!
- Kako si, Čebo?
- Dobro došao, kume!...

Diže se vesela graja međ njima.

Zapraštaše puške od šenluka. Izljubiše se tu svi kao prijatelji i dobri susedi, pa odoše pred kuću Purkovu.

Živan se još malo mrgodio, pa najposle nemade se kud - nego se lepo izmiri i sa Strahinjom, i sa Radojkom, i sa svima...

Sad tek poče veselje, kakvo se, valjda, nikad nije zapamtilo. Tri dana samo se jelo i pilo, pevalo i igralo... Kad se već svak nadovolji, rekoše neki da valja ići kući.

Živan i Purko umalo se ne zavadiše oko Strahinje. Purko ga ustavlja da ostane u Zarožju, prima ga u kuću i u zadrugu. Živan ne da - već ga zove u Ovčinu, i on ga prima u kuću i u zadrugu. Naposletku, Strahinja zahvali i Purku i Živanu, pa reče da najvoli ići u svoju kućicu, jer je, veli, svoja kućica - svoja slobodica.

I tako se Ovčanci kretoše kući s mladoženjom i nevestom. Zarožani ih ispratiše čak gore do na Golo brdo. Tu se lepo izljubiše i rastaše kao prijatelji. Ovčinci odoše u Ovčinu, pevajući i puške mećući, a Zarožani se vratiše u Zarožje - i oni pevajući i puške mećući.

I jedno i drugo selo smiri se. Zarožani nađoše vodeničara, vodenica im poče mleti i danju i noću. Niko se više nije žalio da je gladan i da nema brašna.

Onaj leptirak dugo je, kažu, još morio malu decu po Zarožju i po Ovčini, pa je i njega nestalo.

I dan danji pričaju starci i babe o Živanu Dušmanu, o Strahinji, o Savi Savanoviću i o zaroškoj vodenici, i kunu se svim čudima na svetu da je sve tako bilo i da su im stari tako kazivali.